

Emancipácia štátu od Cirkvi. Cesta spoločnosti k sekularizmu

Vojtech Bucko

13. mája 2021 ✝ Cirkev

Korunovačný sprievod cisára Karola V. s pápežom Klementom VII.

zdroj: wikimedia commons

pokračovanie I. časti

Iným obrazom pre vyjadrenie pomeru pápežskej a panovníckej moci bolo porovnanie slnka s mesiacom, duše s telom, zlata s olovom, pričom prednosť sa priznávala vždy moci cirkevnej. Panovník bol považovaný za pomocníka pápežovho v šírení kráľovstva Božieho na zemi. Ale vývoj vecí nezastal. Šiel ďalej. Podľa dobových pomerov sa náhľad na pomer cirkevnej a štátnej moci začal meniť v neprospech Cirkvi.

Každé poručníctvo končí. Panovníci ťažko niesli myšlienku, že sú postavení pod pápežskou mocou.

Keď mali panovníci už pevnú pôdu pod nohami, keď utvrdili svoju moc nad svojimi poddanými, začala im byť nadvláda pápežskej moci obávanou a nepríjemnou; radi by sa boli zbavili jeho poručníctva, keď aj otcovského. Trvalo však dlho, kým došlo k otvorenému odporu a konfliktu proti cirkevnej moci. Nesmieme však v tomto spore vidieť odpor a odboj proti kresťanskému náboženstvu alebo čo len proti Cirkvi; išlo aj vtedy o ohradzovanie sa proti domnele neoprávnenej pápežovej svetskej moci. V týchto sporoch musíme vidieť skôr začiatok novej fázy vo vývoji európskeho ľudstva, znamenie prirodzeného vzrastu moci západných štátov. Mladé západné národy sa spočiatku cítili veľmi dobre pod ochranou Cirkvi, radi prijímali starostlivé rady pápeža, aby pod jeho vedením mohli dobre vyrásť pre úlohy, ktoré ich v ich mužskom veku čakali. Keď však už vkročili do mužského veku, chceli už chodiť na vlastných nohách, asi tak, ako je to v živote každého človeka. Malé dieťa potrebuje ochrannú a pomocnú ruku matky, ale keď vyrastie, chce ísť samostatne, opiera sa o seba, prijíma rady, ale rozkazovať si už dať nechce.

Bonifác VIII. (1294 – 1303) neprišiel s novými nárokmi. Hlásal len to, čo pred ním hlásali Gregor VII. a Inocent III. No Bonifác si nevšimol toho, že sa svet medzitým značne zmenil, lebo Gregor a Inocent žili ešte za celkom iných pomerov. Pápežstvo bolo vtedy ešte dušou kresťanskej spoločnosti a národného západného

spoločenstva. Bonifácove úsilia museli v tomto smere stroskotať, i keď Bonifác VIII. nebol bez vynikajúcich vlastností. Odhodlaný k energickému postupu, neľakal sa prekážok a vo chvíli najväčšieho nebezpečenstva prejavil takú veľkosť ducha, že v prvej chvíli zarazila aj jeho najprednejších protivníkov. No, jeho, za každú cenu panovačná, bezohľadná, často odpudzujúca túžba po moci, zisku, sláve a lesku zlomila jeho morálnu autoritu, narobila mu na všetkých stranách protivníkov, ktorých on k tomu ešte podceňoval. Súč vychovaný jednostranne v istých právnických formulkách, domnieval sa, že stačí uplatňovať staré formy energicky a cieľavedome, aby dosiahol taký úspech a slávu, akú pápež pred ním nemal. Bol prvým pápežom, ktorý si dal stavať pomníky ešte za života, ale bol zároveň tým pápežom, ktorý svojou osudnou porážkou navždy oslabil autoritu pápežstva a to v takej miere, v akej ani jeden pápež v dobe predchádzajúcej nepreviedol pád pápežskej moci.

Nie bez ideálnych cieľov sa dal do boja s francúzskym kráľom Filipom Pekným (1285 – 1314). Chcel docieľiť mier medzi Anglickom a Francúzskom. Keby sa mu bolo podarilo zamedziť storočnej vojne medzi týmito dvomi krajinami, bolo by ho vďačne spomínalo celé kresťanstvo. Ale jeho strohá a panovačná povaha ho čoskoro urobila nie súcim k dosiahnutiu tohto cieľa, a tak aj ideálne ciele, ktoré spočiatku sledoval, čoskoro stroskotali.

Ani prvý jubilejný rok, ktorý bol roku 1300 slávený v Ríme, nemohol zmazať chyby, ktorých sa Bonifác VIII. dopustil pri sledovaní svojich cieľov. Tisíce pútnikov prichádzalo síce denne do Večného mesta pokloniť sa nástupcovi sv. Petra, ale Bonifác VIII. nespozoroval, alebo nechcel spozorovať, že medzi pútnikmi nebolo ani jedného panovníka. Nezbadal, že pomer jednotlivých štátov k Apoštolskému Stolcu sa v tej dobe úplne zmenil. Neslávne skončil tento pápež túžiaci po najväčšej osobnej sláve. Dal podnet k veľkému literárnemu boju medzi legistami a kánonistami. Kánonisti hájili stanovisko pápeža, legisti moc panovníka. Tento spor vyvolal veľkú traktátovú literatúru o pápežskej a panovníckej moci. Spor vyvolal európsky ohlas, najmä vo Francúzsku vyvolal veľkú ozvenu. V tomto spore treba hľadať aj počiatky neskoršej koncilovej teórie, podľa ktorej je všeobecný cirkevný snem postavený aj nad pápežom. Stav vecí sa zhoršil ešte pobytom pápežov v Avignone (1304 – 1378) a najmä po ňom nasledujúcim cirkevným rozkolom (1378 – 1417).

V týchto ohnivých polemikách medzi pápežskou a cisárskou mocou najmä v zápase avignonského dvora s Ľudovítom Bavorským (1314 – 1347) prenášali obidve strany výstredné názory v prospech svojich patrónov, chránencov a na úkor protivníkov.

Tak prepriate hájil moc pápežskú Augustinus Triumphus (†1328), ktorý učil, že cisár a králi majú právomoc iba delegovanú, cisár nemôže platne vydávať zákony bez súhlasu pápeža a tak pápež bol predstavovaný, že je pánom sveta v ohľade duchovnom i časnom, iba on môže rozdávať ríše a zosadzovať kráľov. Podobne učili Peter de Palude (†1342) a Alvarus Palayo (†1352).

Ale ani odporcovia pápežskej moci nezostali v ústraní. Hlásali vlastne celkom to isté, lenže zvrchované právo prisúdili v prospech panovníckej moci. Vynikol v tom smere najmä Marsilius z Padovy (†1343), Viliam z Ockhamu a iní z radov fanatických fraticelov. Marsilius hlásal, že hmotné majetky Cirkvi patria cisárovi; Petrovi nebola zverená väčšia moc ako ostatným apoštolom, Kristus nedal, neustanovil Cirkvi viditeľnú hlavu; cisár má moc opravovať pápeža, dosadzovať, zosadzovať, trestať; Cirkev nemá trestnú moc.

Ozvena týchto náhľadov sa prejavila na Kostnickom sneme (1414 – 1418) v článku, viac rás opakovanom na rozkolnej Bazilejskej synode roku 1431, o superiorite všeobecného snemu nad pápežom. Naoko sa zdá, akoby toto učenie išlo zvyšovať biskupskú moc, no v skutočnosti vydávalo jednotlivé cirkevné oblasti zbavené všetkej svojej právomoci do štátnej moci, ako to neskoršie predviedla Lutherova reformácia a vyjadrila heslom: *Cuius regio, eius religio*. Toto štátne cirkevnictvo, ktoré vyrástlo na protestantskej pôde, zapustilo neskôr korene aj v katolíckych krajinách, nie však v takých rozmeroch ako v Nemecku. Otázka náboženstva poddaných sa stala pre panovníkov vhodnou pomôckou, aby mohli upevniť svoj absolutizmus. Najprv sa tak stalo vo Francúzsku roku 1681 prehlásením štyroch galikánskych článkov na zhromaždení duchovenstva v St. Germain, známych pod menom: *Declaratio cleri Gallicani*, ktorých autorom bol najpravdepodobnejšie slávny biskup Bossuet (†1704).

Medzi nemeckými katolíkmi podobné myšlienky hlásal o necelých 100 rokov neskôr svätiaci biskup trevírsky Mikuláš Hontheim (†1790), ktorý pod pseudonymom Febronius uverejnil roku 1763 dielo *De statu ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis, liber singularis ad reuniendos dissidentes in religione christianos compositus*.

U nás sa podobné snahy ujímaly už za panovania kráľovnej Márie Terézie (1740 – 1780) a najmä za jej syna Jozefa II. (1780 – 1790), po ktorom toto hnutie dostalo aj meno jozefinizmus.

Pozície, dobyté násilensťami absolutistických panovníkov sa stali podnes základňou pre úpravu pomeru Cirkvi a štátu. Jedno o nich musíme zistiť: Všetky tieto smery veľmi poškodili cirkevné záujmy a narobili veľké škody v nábožensko-cirkevnom živote. Pápeži ostro protestovali proti tomuto jednostrannému, neoprávnenému a nespravodlivému zasahovaniu štátnej moci do cirkevných záležitostí a slávnostne odsúdili tieto bludné náhľady, ktoré sa opovážili zasahovať nielen na disciplinárnu oblasť, ale aj na dogmatické pole katolíckeho učenia. Nakoniec sami panovníci a štáty uznali neudržateľnosť štátneho cirkevnictva a tak v 19. storočí došlo postupne k čiastočnej emancipácii Cirkvi zo štátnej omnipotencie.

Z posledných pápežov to bol najmä blahej pamäti pápež Lev XIII., ktorý už v spomenutých encyklikách *Diuturnum illud* a *Immortale Dei* dal smernice pre stanovenie správneho pomeru medzi cirkevnou a štátnou mocou pre našu dobu, ako aj o povinnostiach občanov voči štátu. Tieto smernice ani doteraz nestratili svoju platnosť, ba dnes pri vytváraní nového európskeho politického poriadku by bolo treba tieto smernice zvlášť pripomínať a predmetom primeraných úvah urobiť.

Lev XIII. hájil vo svojej náuke systém koordinačný, ktorý dnes, žiaľbohu, zastávajú takmer len katolícki teológovia a kánonisti. Podľa tohto náhľadu sú Cirkev a štát dve svojprávne a zvrchované spoločnosti, pôsobiace vedľa seba na tom istom území v prospech tých istých ľudí, tzn. ktorí tvoria súhrn občanov štátu a členov Cirkvi zároveň, tak, že Cirkev sa stará o duchovné blaho a nábožensko-mravnú stránku národného života, kým zasa štát má poskytovať svojim občanom pomoc najmä vo sfére hmotného blaha.

Tento pomer medzi Cirkvou a štátom vystihol pápež Lev XIII. lapidárnou vetou v encyklike *Immortale Dei* z roku 1885: „*Utraque est in suo genere maxima*.“ Takto môžu obidve authority, cirkevná i svetská, vedľa seba svorne pracovať, každá svojím smerom a nemusí z toho povstať príkorie jednej alebo druhej strane. Veci, spadajúce do záujmovej sféry obidvoch vrchností (manželstvo, vyučovanie, vedenie matrík,

zriaďovanie cirkevných obvodov, atď.), majú byť riešené v zmierlivom duchu svorne: „*In negotiis autem mixti iuris, maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed piane concordiam eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt.*“ (*Immortale Dei*)

Medzi obidvoma vrchnosťami má panovať svorná spolupráca a vzájomná podpora, ako to vyžaduje záujem národa, aby si obidve spoločností nielen nekládli prekážky do cesty, ale aby sa vzájomne podporovali a tak touto vzájomnou pomocou a účelnou súčinnosťou svorne pracovali pre blaho tých istých ľudí, ktorí sú súčasne aj občanmi štátu a sú i členmi Cirkvi.

Pápež Lev XIII. to vyjadril v spomenutej encyklike týmito slovami: „*Itaque inter utramque potestatem intercedat necesse est ordinata colligatio, quae quidem coniunctioni non immerito comparatur, per quam anima et corpus in hornine copulantur.*“ Túto potrebu vzájomnej spolupráce treba pripomínať štátom, lebo Cirkev je vždy ochotná podporovať štátne formy, nech sú akékoľvek, kde len nešliapu po právach božích a cirkevných, lebo Cirkev sa neviaže ani k jednej vládnej forme štátu, ako to znova vyjadril Lev XIII. slovami: „*Ius autem imperii per se non est cum ulla forma necessario copulatum, aliam sibi vel aliam assumere recte potest, modo utilitatis bonique communis reapse efficientem.*“ (*Immortale Dei*). Svojím zákonodarstvom sa stará o trvanie a bezpečnosť štátov. Zakazuje napr. klerikom akúkoľvek účasť na občianskych vojnách (kán. 141 § 1), zakazuje členstvo v tajných spoločnostiach, ktoré pripravujú vzbury (kán. 684) a trestá členstvo v takých spolkoch „*quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur*“ (kán. 2335), zakazuje škodlivé spisy „*Ecclesiae et civili societati*“ (kán. 1399, 8).

Tento náhľad o pomere cirkevnej a svetskej moci, o ich vzájomnej a úprimnej spolupráci nezastáva Cirkev len v posledných dobách, ale zastávala ho vždy, ako o tom krásne svedčí výrok chartreského biskupa a právnika Iva v liste pápežovi Paschalovi II. (1099 – 1118), ktorý by mal byť aj dnes devízou všetkých, ktorým záleží na blahu zverených ľudí: „*Cum regnum et sacerdotium inter se convenient, bene regitur mundus!*“

Text vyšiel pôvodne v časopise Duchovný pastier 6/1941, do elektronickej podoby bol prevedený v Dominikánskej knižnici.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/emancipacia-statu-od-cirkvi-cesta-spolocnosti-k-sekularizmu/>